

Ontmoeting tussen kunstpraktijk en zorg in woonzorgcentra

Goede praktijken in Brusselse woonzorgcentra

Lieselot Degraeve

Turid Sintobin

Dora Turay

Dit cahier past in een langlopende reeks, uitgebracht door Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg. Meer info over abonnementen en bestellingen op www.kenniscentrum.be/cahiers.

**WELZIJN
WONEN
ZORG**

- zet zich in voor een beter welzijn, vernieuwende woonvormen en toegankelijke zorg voor alle Brusselaars, met extra aandacht voor kwetsbare bewoners. Vrijwilligerswerk krijgt daarin een bijzondere plaats.
- bouwt expertise op en stelt die ter beschikking van het werkveld en het beleid, stimuleert innovatie en projectontwikkeling, ondersteunt welzijnswerkers, initiatiefnemers en zorgvoorzieningen en investeert in de uitbouw van een toekomstgericht beleid.
- werkt steeds samen met en in opdracht van organisaties.
- stimuleert verbinding tussen doelgroepen en werkvormen, tussen sectoren en beleids domeinen, tussen welzijn, wonen en zorg.

Colofon

Ontmoeting tussen kunstpraktijk en zorg in
woonzorgcentra - Cahier 27 - februari 2025

Auteurs

Lieselot Degraeve, Turid Sintobin, Dora Turay

Redactie

Lieselot Degraeve, Turid Sintobin, Dora Turay, Herwig Teugels

Lay-out

Lieselot Degraeve

Foto's

Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg en Demos (p. 5, 6, 8, 12, 19, 27, 30, 33, 36), De Ambulanten (p. 10), MUS-E Belgium (cover, p. 13, 24, 25, 26), Milo Slayers (p. 16), Clos Bizet (p. 18, 20, 21, 22, 23, 34), Nikita Galle, De Overbron (p. 31, 32, 37)

Dit is een uitgave van

Kenniscentrum WWZ vzw
Lakensestraat 76 bus 2 - 1000 Brussel
02 211 02 40 - info@kenniscentrumwwz.be

v.u.

Herwig Teugels

Depotnummer D/2025/13222/1
ISBN 9789464947885

Overname van de tekst is toegestaan met
bronvermelding.

In samenwerking met

Met steun van

Vlaanderen
verbeelding werkt

Wie zijn wij?

Dit cahier is een samenwerking tussen Demos en
Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg.

- Demos is het kenniscentrum rond participatie in cultuur, jeugdwerk en sport en sinds 2025 deel van publiek vzw (www.demos.be).
- Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg is een ondersteuningsorganisatie voor de Brusselse zorg- en welzijnssector (www.kenniscentrumwwz.be).

Achter Demos en Kenniscentrum WWZ staat de stuurgroep van Art.is.t.Care

Eva De Baerdemaeker, initiator van Art.is.t.Care

Karliën Vanhoonacker, Brussels Kunstenoverleg en GC
Pianofabriek

Turid Sintobin, Demos-Publiek vzw

Emilie Kabongo, Kunstenfestivaldesarts

Marijke Van Hassel, Lasso

Anne Van Der Gucht, Departement Zorg, afdeling
beleidscoördinatie

Wim Vleeshouwers, Departement Zorg, afdeling woonzorg
Kabinet Vlaams Minister voor Brussel en Media
Kassandra Bulckaert, Team Coördinatie Brussel

Hendrik De Smedt, Erasmushogeschool – RITCS
Free De Backer, Vakgroep Educatiewetenschappen Vrije
Universiteit Brussel

Sander Maertens, Infor Home-Home Info Brussel
Herwig Teugels, Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg
Olivia Vanmechelen, Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg
Emilie Willems, VLOZO
Tamara Bataire, Vulpia
Mehdi Van Nuys, Woonzorgcentrum Bellevue Vorst
Patrick Vyncke, Zorgnet-Icuro

Inhoud

4 Inleiding

Hoofdstuk 1: De meerwaarde van kunst in een zorgcontext

- 6 Kunst en zorg gaan hand in hand: het idee achter het project Art.is.t.Care - *Eva De Baerdemaeker*
- 8 Van korte contactmomenten tot grote concerten: kunst en cultuur brengen verbinding in het woonzorgcentrum - *Ann Weckx van De Ambulanten en Arne Kenis van woonzorgcentrum Ter Ursulinen*

Hoofdstuk 2: Inspiratie uit de praktijk op het kruispunt van kunst en zorg

- 14 Een match maken tussen kunstenaars en woonzorgcentra vraagt een menselijke aanpak - *Karliën Vanhoonacker van Kunstenwerkplaats vzw*
- 18 Kunst als dagelijkse zuurstof in een woonzorgcentrum - *Clos Bizet*
 - 19 “Maak van kunst een vaste waarde in huis, en je zal zien dat mensen gelukkiger worden” - *Catherine Gouffau, coördinator kunstprojecten en creatief therapeut*
 - 22 “Kunstvormen zoals muziek en theater hebben een grote sociale meerwaarde in het woonzorgcentrum” - *bewoner Elie*
 - 23 “Het proces is belangrijker dan het eindresultaat” - *Bénédicte Monnoye en Nicolas Poels van Compagnie Ah Mon Amour*
 - 24 “Als je in residentie verblijft in het woonzorgcentrum, ontstaat er een diepe connectie met de bewoners” - *Rasa Alksnyte van MUS-E Belgium*
- 27 Door samen iets te creëren, geef je een groot cadeau aan de mensen - *Giulia Sugranyes en Kevin Deruyver van Labolobo vzw*
- 30 Kunst en cultuur zijn een essentieel onderdeel van het leven, ook in een woonzorgcentrum - *Bert Anciaux van woonzorgcentrum De Overbron*

Hoofdstuk 3: Enkele handvaten om kunst binnen te brengen in het woonzorgcentrum

- 34 Potentieel waarmaken, stap voor stap: maak ruimte voor kunst in het woonzorgcentrum
- 39 Verdieping en inspiratie

Inleiding

“Ouderen dragen zelf actief bij aan kunst en creatie. Het woonzorgcentrum kan een plaats zijn voor die interactie.”

Het woonzorgcentrum is bij uitstek een woon- en leefplek voor ouderen, waar niet alleen zorg wordt verleend, maar vooral aandacht is voor kwaliteit van leven en zingeving. Dat daarin plaats is voor kunst, creatie en verbeelding zou vanzelfsprekend moeten zijn. Het project Art.is.t.Care wil kunst en zorg dichterbij elkaar brengen in het woonzorgcentrum, een brug slaan tussen beide sectoren, en de essentiële rol van kunst in de samenleving erkennen. Daarbij stellen we kunst voorop die ontstaat in interactie tussen de maker en de ontvanger. Ouderen dragen zelf actief bij aan kunst en creatie. Het woonzorgcentrum kan een plaats zijn voor die interactie.

De voorbije jaren brachten we geïnteresseerde woonzorgcentra en kunstenaars met elkaar in contact, organiseerden we enkele inspiratiemomenten voor de zorg- en kunstensector, en verkenden we goede praktijken. We leerden dat kunst een wereld opent voor ouderen in een woonzorgcentrum en hen de regie over hun eigen leven weer in handen geeft.

Met dit cahier willen we woonzorgcentra en andere actoren in de zorg inspireren om kunst een plaats te geven in de zorg en zo bij te dragen aan de

levenskwaliteit en zingeving van ouderen en anderen. We spraken met mensen uit de woonzorgsector en de kunstenwereld die vertellen wat hen drijft en waarom we kunsten moeten binnenbrengen in de zorg. Enkele goede praktijken tonen hoe zij kunst en zorg combineren. Ten slotte scheppen we een kader met een aantal tips om rekening mee te houden als je zelf aan de slag wil en kunst een plek wil geven in de zorgcontext.

Veel leesplezier!

**Lieselot Degraeve, Kenniscentrum Welzijn,
Wonen, Zorg
Turid Sintobin en Dora Turay, Demos**

1 De meerwaarde van kunst in een zorgcontext

Kunst en zorg gaan hand in hand: het idee achter het project Art.is.t.Care

Eva De Baerdemaeker

voormalig kabinetsmedewerker voor het Brusselbeleid

Het project Art.is.t.Care brengt de werelden van kunst en zorg samen binnen de muren van woonzorgcentra. Kunstenaars krijgen de kans om in (lege ruimtes van) woonzorgcentra te werken, in direct contact met bewoners. Die unieke kruisbestuiving inspireert zowel kunstenaars als ouderen, en draagt bij aan levenskwaliteit, zingeving en een warme gemeenschap. Met de steun van voormalige Vlaamse ministers Benjamin Dalle en Hilde Crevits, en partners uit kunst, onderwijs en zorg, toont het project hoe intersectorale samenwerking vernieuwend kan zijn. Het versterkt buurtgevoel, breekt isolement en stelt kunst centraal als katalysator van betekenisvol leven, ook in kwetsbare levensfasen.

Een kruisbestuiving tussen sectoren

In een wereld waarin welzijn en kunst elkaar zelden kruisen, slaagde het project Art.is.t.Care erin om beide domeinen dichterbij elkaar te brengen. Eva De Baerdemaeker, voormalig medewerker van het kabinet van Benjamin Dalle, legt uit hoe dit idee ontstond en welke uitdagingen en verrassingen het met zich meebracht.

“Art.is.t.Care is ontstaan uit een maatschappelijke nood,” vertelt Eva. “Tijdens de coronapandemie werd door de Stuurgroep Woonzorg Brussel een probleem gesignaleerd aan het kabinet: de grote leegstand in woonzorgcentra. Tegelijk hoorde ik de roep van de cultuursector, waar veel kunstenaars door de crisis hard werden getroffen. Het was een evidentie om die twee met elkaar te verbinden.”

De kracht van het project lag in de eenvoud: beschikbare ruimtes in woonzorgcentra werden ter beschikking gesteld aan kunstenaars die atelierruimte zochten. Eva benadrukt hoe belangrijk het was om

daarop in te spelen zonder nieuwe structuren op te dringen: “Het ging er vooral om deze twee sectoren aan tafel te brengen en de dialoog te faciliteren.”

Het project bood een unieke kans om de welzijns- en kunstensector beter te leren kennen. “Ik leerde een welzijnssector kennen die bovenmenselijke dingen doet, vaak onzichtbaar, maar met een enorme toewijding”. Aan de andere kant stuitte Eva op een kunstensector die worstelde. “Hun creativiteit en scherpzinnigheid kende ik al, maar door de coronacrisis waren velen murw geslagen en minder bereid om alweer nieuwe paden in te slaan.”

Die dynamiek leidde tot onverwachte spanningen: terwijl de welzijnssector enthousiast deuren opende, duurde het even voor kunstenaars durfden binnenstappen. “De communicatie verliep stroef doordat beide sectoren verschillende referentiekaders en jargon hebben.”

Leren door proberen

Volgens Eva was het een leerproces waarin experimenteren centraal stond. “Je moet durven falen om vooruitgang te boeken. Dat kan alleen als je een omgeving creëert waarin dat veilig kan. Het was belangrijk om klein te beginnen en de focus te houden op Brussel. De nood was daar het grootst, en ik ken er zelf ook mijn weg.”

Het project was vooral procesgericht en onderzoekend van aard, maar wat eruit kwam was bemoedigend. Zowel kunstenaars als bewoners van woonzorgcentra haalden voldoening uit de samenwerking. “Kunstenaars vertelden hoe verrijkend het was om bij deze doelgroep te werken: het bood hen een spiegel, een frisse kijk op hun werk. Bovendien gaf het bewoners de kans om te beleven, om in contact te blijven met kunst en cultuur als een natuurlijk onderdeel van hun omgeving.”

“ Nu moeten beleidsmakers, kunstenaars en de welzijnssector blijven samenwerken om dit momentum vast te houden.”

Een visie voor de toekomst

Het is belangrijk om structurele veranderingen door te voeren die kunst en cultuur een vaste plek geven in de woonzorgsector. “Kunstenaars die werken aan maatschappelijke impact moeten meer waardering krijgen,” stelt Eva. Ze pleit daarnaast voor een duurzaam beleidskader: “We hebben met inspirerende voorbeelden een leidraad willen zijn voor nieuwe beleidskaders. Het zou fantastisch zijn als kunst een rode draad wordt in de zorgsector.”

Eva kijkt tot slot met gemengde gevoelens terug op het project: “We hebben veel bereikt en we hebben een platform willen geven aan samenwerkingen die al voor dit traject bestonden, naast de nieuwe initiatieven. Maar er is nog een lange weg te gaan. De dialoog is opgestart, mensen uit beide sectoren hebben elkaar gevonden en dat is misschien wel het belangrijkste. Nu moeten beleidsmakers, kunstenaars en de woonzorgsector blijven samenwerken om dit vast te houden.”

Art.is.t.Care laat zien hoe waardevol samenwerking tussen sectoren kan zijn, en hoe kunst en zorg samen bijdragen aan een zinvol leven. Ook in de laatste levensfase helpt kunst mensen om zich te uiten, erbij te horen en om deel te blijven uitmaken van de samenleving.

Van korte contactmomenten tot grote concerten: kunst en cultuur brengen verbinding in het woonzorgcentrum

Ann Weckx

Kunstenaar bij De Ambulanten, een project van MUS-E Belgium

Arne Kenis

Directeur van woonzorgcentrum Ter Ursulinen in Brussel

Ann Weckx is kunstenaar en bezieler bij De Ambulanten, een kunstenaarscollectief dat actief is in Huize Sint-Monika. Arne Kenis is directeur van woonzorgcentrum Ter Ursulinen, waar kunst en cultuur ingebakken zitten in het DNA van de organisatie. Ze beleven het artistieke leven in woonzorgcentra elk op hun eigen manier, met een gedeelde waardering voor de verbinding die erdoor kan ontstaan. Ze gingen met elkaar in gesprek over hun ervaringen, de noodzaak van artistiek werken met ouderen, en de knelpunten die daarbij komen kijken.

Arne: “Onze drijfveer is om ouderen die naar het woonzorgcentrum komen ervaringen te geven die niet gelinkt zijn aan het ouder worden, zodat ze hun leven kunnen voortzetten. Er zijn mensen die vroeger niet altijd de kans kregen om kunst en cultuur te beleven. Onlangs zei een bewoner: ‘Ik ben nog nooit zo vaak naar een concert geweest als hier.’ Daarom vinden we het belangrijk om bewoners te laten proeven van nieuwe dingen. Dat gaat van klassieke concerten in de kapel tot samen creaties maken, zoals een fotoroman of een langspeelplaat.

Een mooi voorbeeld uit het verleden is de samenwerking met het Magritte Museum. Ouderen en jongeren haalden samen gekke objecten op de rommelmarkt en creëerden er een verhaal rond zoals in een schilderij van Magritte. Naast de samenwerking met partners, geven we ook een podium aan bewoners of personeel, bijvoorbeeld om zelf muziek te spelen.”

Ann: “Ik wil verkennen hoe kunstenaars de dialoog tussen cultuur en welzijn kunnen stimuleren. In de coronacrisis zag ik waar cultuur en welzijn elkaar nodig hebben: veel mensen in de culturele wereld waren hun job kwijt, en tegelijk waren er duizenden handen tekort in de zorg. Bovendien herken ik bij veel kunstenaars een aanleg om met mensen te werken.

Vanuit die vaststellingen heb ik De Ambulanten gevormd, samen met Rasa Alksnyte en Justine Maxelon. We klopten aan bij Huize Sint-Monika en begonnen met een dag per maand te helpen in het gewone leven, nog voor we een artistiek project ontwikkelden. Zo ontstond er een relatie om op verder te bouwen.

Daarna kregen we een projectsubsidie van Polsslag Brussel voor drie jaar om aan de slag te gaan met be-

woners, vooral activiteiten met handwerk. We werken nu bijvoorbeeld aan een rouwdoek over loslaten, en we haken met restjes wol volgens de gesprekken die we voeren, wat bijzondere creaties oplevert.

Op basis van onze ervaringen ontwikkelen we de toolbox Small Gestures of Care met methodieken en algemene overwegingen, bijvoorbeeld de ethiek rond werken met ouderen. Die toolbox zal gebruikt kunnen worden door andere kunstenaars en woonzorgcentra.”

Artistiek werk verdient erkenning en vergoeding

Ann: “De subsidie is een belangrijke erkenning voor ons als kunstenaars. Kunstenaars zijn geen vrijwilligers, dat wil ik toch benadrukken. Ze verdienen een vergoeding voor hun werk. Er zouden meer gemeenschappelijke financiële middelen moeten zijn voor de cultuur- en zorgsector, zodat je in de zorg niet alleen met verpleegkundigen, ergotherapeuten enzovoort werkt, maar dat je ook andere mensen zoals kunstenaars kan vergoeden. In 2016 maakte ik deel uit van IN/FINITY, een project in het Brusselse dagcentrum TOPAZ waar we vanuit het Kunstendecreet subsidies kregen als ziekenhuis. Het kan dus wel werken.

“Er zouden meer gemeenschappelijke middelen moeten zijn voor de cultuur- en zorgsector.”

Een kanttekening daarbij is dat subsidie-aanvragen enorm veel tijd kosten. Het wordt vaak vergeten hoeveel werk erachter schuilgaat om subsidie-aanvragen uit te werken, nog voordat je echt met een project

begint. Met wie ga je in zee, hoe wordt het geld verdeeld ... In die zin lijkt het op een kunstenaarsbestaan, want we worden nooit vergoed voor dat soort werk."

Arne: "We mogen artiesten inderdaad niet zomaar als vrijwilligers zien. We vonden ook andere manieren om artiesten te waarderen. Zo stellen we onze lokalen ter beschikking als repetitieruimte voor muzikanten. In Brussel zijn dergelijke plekken soms moeilijk te vinden, dus in plaats van geld geven we ruimte. Het komt in de buurt van wat Art.is.t.Care voor ogen heeft. Het Conservatoire Royal de Bruxelles houdt hier examens en lessen die onze bewoners kunnen bijwonen. Het zorgt voor spontane interacties: 'Welk instrument speel je, mag ik eens luisteren ...' Die gesprekjes creëren een band en een herinnering aan vroeger. De jongeren ontdekken ons huis. Er zijn uitwisselingen waar alle partijen iets aan hebben.

We schakelen ook studenten van het conservatorium in als jobstudent voor korte muziekmomenten in de kamer bij mensen die bedlegerig zijn of die niet graag in groep een concert bijwonen. Voor de studenten is het mooi dat ze een bijverdienste hebben tijdens hun studies."

Kleine gebaren en inbreng van personeel

Ann: "Die kleine momentjes van contact en verbinding zijn belangrijk. De naam van onze toolbox zegt het ook: Small Gestures of Care. Kleine gebaren

zoals tijd maken en even bij iemand gaan zitten. We halen de menselijkheid naar boven."

Arne: "De bewoners hebben soms lege momenten. Frustraties komen vaak omdat ze niets om handen hebben. Het zorgpersoneel kan een rol spelen om die momenten op te vullen. We stimuleren medewerkers om hun hobby's en interesses mee te nemen naar het werk. Een muziekinstrument, sport, boeken of voeding: het belangrijkste is de verbinding die ontstaat. Het kan een gespreksstarter zijn of een gezamenlijke interesse waarmee bewoners elkaar leren kennen, of het zorgt ervoor dat ze niet aan een lege tafel zitten.

©De Ambulanten

Dat is niet makkelijk. Niet iedereen heeft zulke hobby's. Bovendien staat niet al het personeel ervoor open. Ook voor de grotere kunstprojecten springen sommigen moeilijker op de kar. Verpleegkundigen en zorgkundigen worden opgeleid met een ziekenhuisvisie en focus op het medische. Ze hebben er moeite mee om een holistische leefomgeving te creëren. Daar zit een lacune in ons onderwijs. Veel nieuwe collega's weten niet hoe ze eraan moeten beginnen. Tegelijk wil ik de dingen erkennen die we niet altijd opmerken. Een directeur ziet niet alles dat het personeel doet. De kleine gebaren gaan helaas soms onopgemerkt voorbij.

Recent zijn we trouwens wel gestart met het project Art-link, waarmee we net die connectie tussen bewoner en personeel, maar ook tussen bewoners onderling willen versterken, specifiek via kleine artistieke activiteiten."

Ann: "Ook in de media wordt veel van wat we doen niet opgemerkt. Vaak zien ze alleen wat niet goed gaat. Projecten zoals die van ons, daar kijken ze niet naar. Nochtans mogen we fier zijn op wat we doen."

Arne: "Helaas hebben veel mensen nog die vertekende visie. Ik sprak onlangs met studenten op een jobbeurs en vroeg of ze in onze sector willen werken. Daar zag ik dat ze een eerder negatief beeld hebben van de woonzorgcentra. Toen ik vroeg welke hobby's ze zouden meebrengen naar hun werk, zeiden ze dat het de eerste keer was dat zoiets gevraagd werd. Ze weten niet altijd dat werken in deze sector anders kan."

Ruimte voor spel en verbeelding

Ann: "Ik bots soms op de controles en regels die worden opgelegd aan woonzorgcentra. We werken met mensen, dus er moet ruimte zijn om te improvi-

“ Het is aan ons om de ervaringen van bewoners te blijven voeden.”

seren of om een andere koers op te gaan, en marge om fouten te maken.”

Arne: "De regelgeving rond de woonzorgcentra mist wat openheid om meer creativiteit in het dagelijkse leven te integreren. Er worden te veel details in regels gevat, ook voor de animatie en activiteiten. Samen met de zorginspectie streven we naar hetzelfde: een warme en inspirerende thuis geven aan onze bewoners. Het is dan ook soms jammer dat de vele (persoonlijke) engagementen en investeringen van onze teams, bovenop hun drukke planning, door al die bepalingen weleens naar de achtergrond lijken te verschuiven. Dat zou beter kunnen.

Iriscare, de instelling die woonzorgcentra financiert in Brussel, heeft in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting het project It Takes a Village in het leven geroepen. Hiermee trachten ze een antwoord te geven op de integrale visie rond het leven in een woonzorgcentra, wat een mooie aanzet is."

De kracht van kunst heeft grenzen

Ann: "In het discours over kunst gaat het soms over 'de helende kracht van kunst'. Dat wil ik nuanceren. Ik druk het liever uit als 'through art we care'. Je kan een moment creëren met de mensen en hun dag zin geven. Wat je niet kan doen is de context weghalen. Iemand die pijn heeft, heeft pijn. De pijn kan verminderen op een bepaald moment, maar je kan die nooit weghalen. We moeten ons bewust zijn van de limieten van wat we aanbieden. Weet dat de verbinding die we maken heel belangrijk is, maar dat we niet alles kunnen betekenen voor die mensen."

Arne: "Maar de impact kan wel groot zijn. Veel van onze bewoners gaan nog nauwelijks buitenshuis. Hun verhalen en beleving zijn vooral gebaseerd op het kleine gebeuren in de gang of in de eetzaal. De buurvrouw die drie keer langskomt om te vragen of je een koekje wil. Als ze een discussie met iemand hebben, blijft dat rondspoken in hun hoofd omdat ze geen andere input hebben. Als je met hen iets samen beleeft, kan het een grote impact hebben en hun verhalen wat uitbreiden. Zo kunnen ze die moeilijkere momenten van de dag een plaats geven. Ik denk aan een bewoner met dementie die me maanden later zegt: 'Die zangeres van toen, die was goed'. Die dingen blijven bij. Het is aan ons om die ervaringen te voeden."

“ We kunnen een moment creëren dat de kleine wereld opent voor iemand in een woonzorgcentrum.”

Ann: "Daar ben ik het wel mee eens. Voor mij is 'to care' ook een uitwisseling. Je krijgt iets als kunstenaar en je luistert naar elkaar. Ook al kunnen we geen pijn helen, ik vind ook dat je een momentum kan creëren dat de kleine wereld opent voor iemand in een woonzorgcentrum. Kunst en cultuur kunnen de kleine vonkjes zijn die we nodig hebben."

2 Inspiratie uit de praktijk op het kruispunt van kunst en zorg

Kunstenwerkplaats ondersteunt en begeleidt kunstenaars

Een match maken tussen kunstenaars en woonzorgcentra vraagt een menselijke aanpak

“ **Karliën Vanhoonacker**
Kunstenwerkplaats vzw

Kunstenaars die een residentieplaats zoeken en woonzorgcentra die ruimte hebben bijeenbrengen, dat was het opzet van Art.is.t.Care. Karliën Vanhoonacker is algemeen en artistiek coördinator van de Kunstenwerkplaats (KWP) bij de Piano-fabriek, dat een plek biedt aan artiesten in residentie en producties. De medewerkers van de Kunstenwerkplaats coachen en ondersteunen kunstenaars. Als voorzitter van het Brusselse Kunstenoverleg kwam Karliën in contact met Art.is.t.Care.

De Kunstenwerkplaats is gevestigd in Gemeenschapscentrum Pianofabriek in Sint-Gillis, waar er van nature een sociale en maatschappelijke dimensie is. Het is een ontmoetingsplek met verbinding en gemeenschapsvorming als doelstellingen. Samenwerken met woonzorgcentra en zoeken hoe je daar een rol kan spelen, is een logisch gevolg. Vanuit Art.is.t.Care ontstond de mogelijkheid om residentieplekken op te zoeken in woonzorgcentrum Bellevue in Vorst. De vraag naar residentieruimte is enorm, en de Kunstenwerkplaats kan in de Pianofabriek niet aan alle vragen voldoen. Daarnaast waren er geregeld artiesten die logement zochten tijdens hun residentie. Intussen maakten een aantal kunstenaars gebruik van de mogelijkheid om een paar nachten te logeren

in woonzorgcentrum Bellevue tijdens hun residentie. Karliën Vanhoonacker vertelt over het zoeken naar die match.

Transparantie in flexibiliteit in huis

Karliën: “Het vraagt zowel van de kunstenaar als van het woonzorgcentrum een bepaalde flexibiliteit. De kunstenaar moet weten in welke context die terecht komt en welke interactie er wordt verwacht met bewoners. Tijd is een luxe in woonzorgcentra, je moet dus als kunstenaar goed weten wat je mag vragen zonder de medewerkers te belasten. Tegelijk is het voor het woonzorgcentrum goed om te weten wat de noden van de kunstenaar zijn. Wij hebben een aanspreekpunt nodig om de match te maken en te or-

ganiseren; de kunstenaar moet vooral weten wie die ter plekke mag aanspreken. Idealiter is dat iemand van het woonzorgcentrum met voeling voor kunsten, die de meerwaarde van de aanwezigheid van de kunstenaar in het woonzorgcentrum inziet.

We sturen niet eender wie naar een woonzorgcentrum. De context speelt altijd een rol. Als kunstenaar moet je daar de ruimte voor hebben in je hoofd. Tijdens onderzoeksfases is dat doorgaans gemakkelijker dan net voor een première, bijvoorbeeld.”

In de onvoorspelbaarheid ontstaan er mooie dingen

“Choreograaf en danser Milo Slayers is één van de trajectkunstenaars bij de Kunstenwerkplaats. Als jonge, veelbelovende choreograaf ondersteunen we hem op langere termijn zowel voor zijn artistieke ontwikkeling als voor zijn producties. Met zijn project CORPUS voert Milo onderzoek naar lichamen die anders functioneren dan het klassieke, zogenaamd perfecte lichaam van de doorsnee jonge danser.

Toen hij een dansworkshop gaf in woonzorgcentrum Bellevue, bleken de bewegingen van bewoners onverwachts inspirerend te zijn voor zijn research. De trage bewegingen brachten een mooie concentratie teweeg, het zorgpersoneel merkte dat een aantal anderen alerter werden, en mensen die in zichzelf gekeerd waren, legden op een andere manier contact. Dankzij deze workshop zag Milo een onvoorziene groei in zijn ervaring met ouder wordende lichamen en hij zette zijn onderzoek dan ook verder in woonzorgcentrum Bellevue met een reeks workshops.

“We sturen niet eender wie naar een woonzorgcentrum. De context speelt altijd een rol. Als kunstenaar moet je daar de ruimte voor hebben in je hoofd.”

Kunstenares Sofia Rodriguez gaf een muziekoftreden samen met haar gezin, als wederdienst voor het logement van één van de medewerkers van haar project. Niet alles verliep vlekkeloos: het optreden bleek voor twee bewoners aanvankelijk erg storend. De kunstenaars luisterde naar de boosheid en dat leverde uiteindelijk opluchting en dialoog op. Uit het gesprek bleek een grote nood aan andersoortig contact bij de bewoners, behoefte aan contact met de buitenwereld, een nood aan verstrooiing en alternatieve activiteiten. Uiteindelijk waren deze twee bewoners, net als de andere, erg blij met het doorbreken van de dagelijkse routine door dit kleine, feestelijke, familiale evenement. Sofie bekijkt nu welke mogelijkheden er zijn om het te herhalen in de toekomst.

Die voorbeelden tonen dat je niet kan voorspellen wat er gaat gebeuren. Je kan geen vastomlijnde planning voorleggen aan het woonzorgcentrum met wat iemand precies gaat doen. Al doende ontstaat vertrouwen. Daarop kunnen we verder bouwen.”

Kunstenaars bieden potentieel

“Veel kunststudenten komen in andere sectoren terecht waar potentieel in zit. Zo was hier iemand die theater en creatieve therapie had gestudeerd, en veel leerde van theater maken met jongeren met mentale problemen. Hij werkte er met een focus die

enkel op het proces lag, niet op het resultaat. Die ervaring versterkte zijn artistieke praktijk en dat heeft op termijn impact op hoe er wordt samengewerkt met mensen in de zorg.

Projectoproepen gebruiken kunst weleens als middel om iets toe te voegen aan de zorgsector en vertrekken niet altijd vanuit de kunstenaarspraktijk. Toch biedt dat kansen aan startende kunstenaars om zich te ontwikkelen. Op veel plekken is er wel nog werk aan *fair practice* voor kunstenaars die al vaak in precieze omstandigheden werken. Hoe geweldig het ook

is om een ruil te doen als uitgangspunt voor een mogelijke ontmoeting, we moeten meer een evenwicht zoeken in wat we voor elkaar betekenen en elkaars professionele context erkennen.”

Ontmoeting in aangepaste infrastructuur

“Een struikelblok is soms de beperkte ruimte in een woonzorgcentrum. Veel residenties kunnen alleen in de eerste fase van een artistiek parcours door het type ruimte dat beschikbaar is in het woonzorgcentrum. Een volwaardige voorstelling bijvoorbeeld, is

soms moeilijker. Enkel kleine, doorgaans sterk verba-
le voorstellingen kunnen, terwijl andere projecten die
minder taalgebonden zijn, en intuïtiever werken, ook
betekenisvol zijn. We kunnen hen wel uitnodigen bij
ons in de Pianofabriek, maar dat vergt veel begelei-
ding door het woonzorgcentrum.

Met kleine aanpassingen aan de infrastructuur van
zorgvoorzieningen of bepaalde ingrepen in het
ontwerp kan er al veel gebeuren, bijvoorbeeld een
ruimte waar een dansvloer kan uitgerold worden, een
optreden kan doorgaan of een workshop. Met een
cafetaria en onthaalruimte voor bewoners en be-
zoekers, en een keukentje waar artiesten, bewoners
of bezoekers kunnen koken. Een mooi voorbeeld is
GC De Kriekelaar in Anderlecht: achter hun gebouw
kwam er een school; de ruimte ertussen is ver-
bonden door een speelplaats en een tuin. Functies
samenbrengen biedt veel mogelijkheden. Je kan
ruimtes delen, en zorgen en kosten samen dragen.
Een lagere school waarvan de speelplaats en de
cafetaria en de grote zaal gedeeld worden met een
woonzorgcentrum, een residentieplek en de plaatse-
lijke academie, dat zou toch heerlijk zijn?"

Een menselijke aanpak is nodig

"Elkaar vinden en ontmoeten is soms een traag
proces. Je kan een aantal zaken benoemen via
formulieren of tools, zoals welke ruimte en hoe groot
die is, maar de menselijke factor maakt het verschil.
Het gaat om flexibel omgaan met de verschillende
realiteiten en noden, en met de mogelijkheden die
deze realiteiten met zich meebrengen. Het besef dat
dat verschil er is, en dat het geen probleem is maar
een opportuniteit, is het enige nodige om stappen
naar elkaar toe te kunnen zetten. In het beste geval
worden we allemaal oud. Kunst brengt mensen in
een andere gemoedstoestand, zorgt zowel voor ver-
strooiing als voor plezier, en brengt mensen samen.
Dat doen we hier op een erg intieme schaal, met
kwetsbaren in onze samenleving.

Dankzij de samenwerking met woonzorgcentrum
Bellevue komen ook andere type projectaanvragen
binnen die meer op verbindingen inzetten en komt dit
bijna onbewust meer en meer aan bod. Art.ist.Care is
een opstap om onze rol als kunstenwerkplaats breder
in de maatschappij te zetten."

“ Functies samenbrengen biedt veel
mogelijkheden. Je kan ruimtes delen, en
zorgen en kosten samen dragen.”

Op bezoek bij Clos Bizet in Anderlecht

Kunst als dagelijkse zuurstof in een woonzorgcentrum

Clos Bizet in Anderlecht durft de grenzen van de traditionele ouderenzorg te verleggen. Kunst is hier geen decoratie, maar een wezenlijk onderdeel van het leven. Regelmatig verblijven er artiesten in residentie, die niet alleen de ruimtes van het huis gebruiken, maar ook bewoners betrekken bij hun praktijk. In de zomer van 2024 bijvoorbeeld, componeerde Sarah Salvérius, in het kader van het Klarafestival, muziek op basis van verhalen van bewoners. Clos Bizet werkt daarnaast samen met artiesten en organisaties uit de buurt, zoals met MUS-E Belgium, dat intergenerationele kunstprojecten opzet, en met Compagnie Ah Mon Amour, dat theater maakt met bewoners.

We spraken met Catherine Gouffau die er de kunstprojecten coördineert, bewoner Elie, en kunstenaars Bénédicte Monnoye, Nicolas Poels en Rasa Alksnyte.

“Maak van kunst een vaste waarde in huis, en je zal zien dat mensen gelukkiger worden”

Catherine Gouffau

coördinator kunstprojecten en creatief therapeut in Clos Bizet

Catherine Gouffau is creatief therapeut en coördineert de kunstprojecten in Clos Bizet. In het atelier op de benedenverdieping werkt ze samen met bewoners die via kunst opnieuw betekenis en expressie vinden. Daarnaast bouwt ze aan een stevig netwerk van kunstenaars, scholen en culturele organisaties die het huis verrijken.

Kunst als recht, geen luxe

Catherine: “In een woonzorgcentrum ligt de nadruk vooral op verzorging, verpleging, kinesithérapie, ergotherapie en animatie. Het doel is om de capaciteiten van bewoners zo lang mogelijk te behouden, hen veilig te omkaderen en zinvol bezig te houden. Dat is belangrijk, maar het is een heel gemedicaliseerde benadering, sterk gestuurd door regelgeving. Terwijl het echte doel zou moeten zijn: mensen helpen om hun leven verder te zetten, met zo veel mogelijk autonomie en betekenis, ondanks hun beperkingen.

Veel zorgpersoneel wil dat ook, maar voelt zich gevangen in het systeem. Er is tijd en ruimte nodig om niet alleen met het medische bezig te zijn. Dat vraagt een andere mindset. Als je niet vertrekt vanuit tijdsdruk, maar vanuit verbinding, dan gaan harten open en wordt alles vanzelf menselijker. Kunstenaars kunnen daar een grote rol spelen. Zij brengen een ander ritme, andere vragen en een andere manier van kijken mee. Het project ‘Stil Bewogen’ van INTI vzw, bijvoorbeeld, nodigt zorgpersoneel uit om via aanraking en lichaamsbewustzijn anders te verbinden met bewoners.”

Denk buiten de gebaande paden, ook in de zorg

“Er is nood aan een bredere kijk op ouderenzorg. Waarom zouden woonzorgcentra enkel verpleegkundigen, ergotherapeuten en animatoren in huis halen? Waarom niet ook filosofen, kunstwetenschappers, drama- en muziektherapeuten, sociaal-cultureel werkers en kunstenaars? Zij brengen nieuwe inzichten en netwerken mee. Dankzij de reactiveringsmaatregelen van de Vlaamse overheid in 2022 kan dat nu ook. Toen ik acht jaar geleden startte met ‘From Age 2 Art’

©Clos Bizet

in Seniorie Bizet, waren er nog geen subsidies voor mensen met mijn profiel. Alles hing af van de overtuiging van de directie.”

Directie bepaalt of kunst een randfenomeen blijft of de kern wordt

“In 2022 werd de seniorie waar ik werkte overgenomen door Vulpia. Directrice Tamara Bataire gaf me in Clos Bizet carte blanche om kunst structureel in te bedden. Dat is essentieel: als de directie kunst slechts als een extraatje beschouwt, blijft het vrijblijvend en zal het nooit de cultuur van het huis veranderen. Toen we bijvoorbeeld een monumentale sculptuur wilden lassen, had dat veiligheidsimplicaties. In plaats van het project af te wijzen, nodigden we een ingenieur uit om het technisch te begeleiden. We zoeken naar mogelijkheden in plaats van obstakels te zien. Natuurlijk kan inspectie daar vragen bij stellen, maar onze overtuiging is sterk. Ook de CEO van Vulpia staat volledig achter dit verhaal. Dat is nodig om echt door te kunnen gaan.

Onlangs kregen we een nieuwe directeur. Dat was spannend, want je weet dat zo'n wissel alles op losse schroeven kan zetten. Maar ook hij gelooft in dit model. Dat zegt iets over zijn openheid, maar ook over hoe stevig het fundament inmiddels is.”

Kunst moet een vanzelfsprekendheid worden

“Wanneer kunst een vaste plek krijgt in huis, ontstaat er een cultuur waarin creativiteit en expressie normaal worden. Kunstenaars die voor het eerst bij ons komen, voelen meteen dat bewoners gewend zijn aan creatieve processen. Dat krijg je niet met losse, thematische projecten. Continuïteit is essentieel.

Ook het personeel raakt betrokken. Onze poetsvrouw Andra heeft een scherp fotografisch oog en maakt soms foto's van onze projecten. Wanneer we liedteksten schrijven en zingen, roep ik collega's uit het gospelkoor erbij. Zulke momenten versterken de band tussen bewoners en personeel. Natuurlijk is kunst niet voor iedereen, en dat hoeft ook niet. Wat telt, is dat iedereen een manier vindt om te verbinden en zich verbonden te voelen.”

De muren slopen, letterlijk en figuurlijk

“Wanneer mensen hier aankomen, hebben ze vaak veel verloren: hun partner, gezondheid, huis, vertrouwde omgeving, rol, autonomie, vrijheid en zelfbeeld. Het woonzorgcentrum wordt dan gezien als het einde. Daarom doen we er alles aan om de muren te slopen, zowel letterlijk als figuurlijk.

We gaan zoveel mogelijk naar buiten en halen de buitenwereld naar binnen. We bouwen netwerken met buurtorganisaties, werken samen met culturele partners en bieden residenties aan voor kunstenaars.

“ De interacties met artiesten zorgen ervoor dat bewoners zich opnieuw deel voelen van iets groters. Dat herstelt hun eigenwaarde.”

Dat gebeurt niet vanzelf: je moet actief op zoek gaan en partners overtuigen. Je moet laten zien wat de meerwaarde is voor alle betrokkenen. Je kan ook werken met een matchingsysteem waar kunstenaars zich kunnen aanbieden, waar Art.is.t.Care naar streeft.”

Actor blijven in je eigen leven

“De interacties met artiesten zorgen ervoor dat bewoners zich opnieuw deel voelen van iets groters. Ze kunnen rollen opnemen die ze kwijt waren, en dat herstelt hun eigenwaarde.

Soms heeft dat een diepe impact. Een bewoner deed op 81-jarige leeftijd zijn coming-out als gay man, na een tentoonstelling in huis over queer identiteit. Toen hij samen met een groep bewoners in tuktuks meedeed aan de Brussels Pride, zei hij: ‘Dit heeft alles voor mij veranderd. Eindelijk hoef ik niet meer te doen alsof.’ Een andere bewoner was deel van de groep die repeteerde met choreografe Lia Rodriguez en haar dansers voor de Zinnekeparade. Hij noemde het ‘het beste wat hem ooit is overkomen’.

In onze projecten geven we bewoners zoveel mogelijk de regie. Zo wilden we in het atelier iets doen met oude rolstoelen. Eerst bespraken we samen het concept: ‘Wat betekent een rolstoel voor ons? Wat kunnen we ermee doen?’ Zo ontstond het idee om de rolstoelen te deconstrueren en er een totem van te bouwen, als symbool voor zowel verlies als herwonnen vrijheid. Niet iedereen kon meehelpen met het bouwen,

maar iedereen dacht mee en nam beslissingen. Dat is wat telt: kunst als dialoog, als ruimte voor verbeelding en vrijheid.

Kunst nodigt mensen uit om creatief te zijn en om out of the box te leren denken, en dat is van cruciaal belang wanneer je autonomie beperkt is. Voor mensen die een leven lang in een keurslijf zaten, is kunst ademruimte. Voor mensen met zware beperkingen, waarvan de wereld klein geworden is, kan kunst hoop bieden, en een uitnodiging om ondanks alles verder te leven.”

“Kunstvormen zoals muziek en theater hebben een grote sociale meerwaarde in het woonzorgcentrum”

“ Elie
bewoner van Clos Bizet

Af en toe komen er in Clos Bizet muzikanten langs die bij bewoners op de kamers een miniconcert geven. Zo ook bij Elie. Als liefhebber van klassieke muziek en als voormalig psychoanalyst vertelt hij hoe hij het ervaart om in aanraking te komen met kunst in het woonzorgcentrum, en wat het kan doen met mensen.

Elie: “De grootste uitdaging in een woonzorgcentrum is tweeledig: het isolement, dat voor veel bewoners nieuw is, en het verlies van mobiliteit. Maar er zijn manieren om die beperkingen te doorbreken. Muziek, theater en dans wekken vergeten vragen op en brengen zowel het lichaam als de geest opnieuw in beweging. Dat is de kracht van kunst: ze opent opnieuw ruimte waar alles vastgelopen leek.

Die impact is voor iedereen verschillend, afhankelijk van je gemoedstoestand. Er zijn momenten waarop je behoefte hebt aan rust. Dan moet er muziek zijn die daarbij past. Maar er zijn momenten waarop je juist iets stimulerend nodig hebt. Dan kan ritmische, meeslepende muziek goed zijn. En het draait niet zozeer om de aard van de muziek. Of het nu klassieke muziek is, jazz of iets anders: alle muziek kan kalmerend of stimulerend zijn. Bijvoorbeeld, iemand die depressief is, daarbij moet je geen trieste muziek spelen maar juist iets dat hoop geeft en dat toont

“ Kunst opent nieuwe ruimtes waar alles vastgelopen leek.”

hoe de toekomst kan zijn. Ik denk dat muziek een nieuwe deur kan openen naar wat mensen verwachten van het leven.

Muziek heeft ook een collectieve dimensie. Iedereen voelt er iets anders bij en daarover kan je in gesprek gaan: waarom zien wij dit anders? Theater heeft ook dat effect en is een heel belangrijke vorm van cultuur voor mensen in een woonzorgcentrum. Het opent opnieuw de weg naar het collectieve, naar anderen, naar de blik van mensen op de wereld. Als een acteur een personage speelt, verdrietig, komisch of agressief, kan je ook op een andere manier naar jezelf kijken. Wat betekent verdriet of agressie voor mij? Hoe komt dat tot uiting bij mij? Het leert ons om bepaalde dingen uit te drukken. Theater is heel belangrijk voor socialisatie in een huis als dit.”

“Het proces is belangrijker dan het eindresultaat”

“ **Bénédicte Monnoye en Nicolas Poels**
Compagnie Ah Mon Amour

Bénédicte Monnoye en Nicolas Poels van Compagnie Ah Mon Amour verbleven als artiesten in residentie bij Clos Bizet. Ze gingen creatief aan de slag met de dromen van de bewoners.

Bénédicte: “De mensen wennen eraan dat hier kunstenaars rondlopen en ze kijken ernaar uit. We krijgen positieve reacties en ze spreken ons erop aan, bijvoorbeeld als we in de gang lopen en een kleurrijk kostuum aan hebben. Eigenlijk zijn die dagelijkse ontmoetingen het belangrijkste. We werken wel toe naar een feestelijk toonmoment, maar het proces is vooral wat telt, niet het resultaat. Een proces waarin je aanwezig bent en de tijd kan nemen voor interacties met de mensen.”

Nicolas: “Voor ons gaat het om het eenvoudige luisteren naar de verhalen van bewoners zonder specifieke verwachtingen van welk materiaal we zouden

verzamelen en wat we ermee kunnen doen. Tijdens een van de bijeenkomsten begon een man spontaan in mijn notitieboekje te schrijven. Het zijn uitwisselingen met gelijkwaardigheid.”

Bénédicte: “Eerst vertellen mensen over hun zorgen en verlies. Maar gaandeweg ontdekken we andere connecties. Bijvoorbeeld een Griekse vrouw die ontdekt dat ik wat Oudgrieks ken, en begon te lachen. En van de ontspanning komen er andere dingen naar boven en is er even afleiding van de pijn.”

©MUS-E Belgium

“ Rasa Alksnyte
MUS-E Belgium

Rasa: “Ons doel is niet om per se activiteiten te organiseren, of om de bewoners te zeggen wat ze moeten maken. We willen vooral de verbinding opzoeken. Daarvoor leren we eerst de bewoners kennen en bouwen we vertrouwen op. In Clos Bizet kreeg ik de kans om in residentie te gaan, eerst alleen, daarna met andere MUS-E-kunstenaars Sarah Michielsen en Maaïke Devreese. Een week lang heb ik er gewoond, geslapen, gegeten en geleefd. Als je er alleen tijdens de dag komt, word je vooral gedragen door het personeel. Maar als je er langer blijft, valt het personeel weg en sta je alleen met de bewoners.

Er ontstaat een diepe band van vertrouwen en ze vertellen meer persoonlijke verhalen. Zo komt er een uitwisseling tot stand waar je als kunstenaar veel

“Als je in residentie verblijft in het woonzorgcentrum, ontstaat er een diepe connectie met de bewoners”

Rasa Alksnyte is kunstenaar bij MUS-E Belgium, dat participatie en intercreatie in de kunsten stimuleert. Samen met Ann Weckx en Justine Maxelon startte ze het project ‘De Ambulanten: TOOLBOX FOR CARE’ waarin ze de plaats van kunst in het woonzorgcentrum onderzoeken. Wat begon in huize Sint-Monika in de Marollen, breidde zich uit naar andere woonzorgcentra zoals Clos Bizet en naar andere kunstenaars. Daar nodigden ze de leerlingen van Instituut Maria Onbevlekt uit om via verschillende kunstvormen in verbinding te gaan met de bewoners. Rasa vertelt hoe zij het creatief proces met ouderen benadert.

van terug krijgt. Op basis daarvan bouwen we onze kunstpraktijk op en zetten we het creatief proces met de bewoners in gang. We laten het groeien van onderuit en dat kan alle kanten op gaan. Het is dus belangrijk dat je als kunstenaar niet met een vast idee naar het woonzorgcentrum gaat. Je moet ervoor open staan om een idee te laten groeien, samen met bewoners.”

Een koffertje vol verhalen

“Momenteel werk ik in mijn kunstpraktijk rond aanraken en voelen, met verschillende stoffen en materialen. Die nam ik ook mee naar Clos Bizet. Ik ging naast de bewoners zitten aan tafel met mijn koffertje vol stoffen, naald en draad, haakpennen, textielstiften ... Sommigen waren meteen heel

verwelkomend, anderen lieten me weten dat ze liever alleen zitten. Dan ging ik wat verder zitten, opende ik de koffer en zo ontstond toch de nieuwsgierigheid: 'Wat zit er in je koffer? Wie ben jij?' Ze zijn van de generatie die op school nog leerden naaien en breien, dus het voelt vertrouwd aan.

Dan begon ik te naaien of te borduren en legde ik wat materiaal op tafel. Ik herinner me Julienne, Odette en Dominica, die zelf een stift in handen namen en spontaan begonnen te tekenen en schrijven op borduurstoffen en poppetjes, op hun eigen manier. Als ze vroegen: 'Wat moet ik tekenen?', zei ik: 'Iets dat je leuk vindt.' Ze maakten tekeningen van soep met

©MUS-E Belgium

“ Ik zie de creaties als een belichaming van wie ze zijn als persoon.”

balletjes en van een pintje bier, en ik zag namen van familieleden verschijnen op de poppen. Met Klara knipte ik stukken stof om een pop te versieren. Tijdens deze momenten vertelden ze mij hun verhalen, over hun familie, hun huis en hun dromen. Dat alles probeerde ik zichtbaar te maken in het naaiwerk.”

Banden van Tijd

“Ik ontdekte dat veel bewoners een knuffel hebben. Vaak vertellen ze meer over zichzelf via die knuffel. Iemand zei me bijvoorbeeld: 'Hij heeft niet zo goed geslapen', wat eigenlijk over zichzelf ging. Een knuffel is er ook om vast te houden. Het symboliseert de aanraking en affectie die mensen missen, zeker op oudere leeftijd. Ook voor kinderen spelen knuffels een grote rol.

Op die manier hebben we de verbinding gemaakt met de school en draaide mijn praktijk rond het thema van de knuffel. We dachten samen na: wat is een knuffel? Moet een knuffel alleen mooi zijn? Van welke stof is een knuffel gemaakt? Wat betekent knuffelen? Met die input heb ik allerlei knuffels en poppen genaaid uit stof. De kinderen en ouderen versierden de knuffels en maakten tekeningen van fantasielknuffels. Sommige bewoners deden mee, anderen keken gewoon toe of raakten de stofjes aan.

Uiteindelijk ontstaat er een gemeenschappelijk kunstwerk dat vertrekt vanuit menselijkheid en persoonlijke verhalen. Ik zie de creaties als een belichaming van wie ze zijn als persoon. Door het ouder worden verdwijnt hun lichamelijkheid steeds

meer, maar met de knuffels en poppetjes is er nog ruimte voor aanraking.

Sarah en Maaïke hebben dezelfde thema's doorgetrokken en werkten ook over lichamen. Ze hebben een leuke reeks collages en beelden gecreëerd samen met de bewoners en de kinderen."

Taboes van tafel vegen

"Kunstprojecten zijn een manier om aan de buitenwereld een kijkje in het woonzorgcentrum te bieden. Dat deden we bijvoorbeeld met het toonmoment voor leerlingen, ouders en andere scholen. Heel wat mensen hebben vooroordelen over het woonzorgcentrum. In de moslimgemeenschap is het vaak een taboe omdat ze de zorg voor ouderen zelf willen opnemen. Maar dat lukt niet altijd, en soms moeten ook ouderen uit de moslimgemeenschap naar het woonzorgcentrum verhuizen."

Die toonmomenten zijn daar heel belangrijk voor. Kinderen zien het woonzorgcentrum en bouwen een band met ouderen. Hun ouders komen hier binnen en voelen zich op hun gemak. Ze zien blije bewoners en trotse kinderen. Die eerste drempel van gewoon een woonzorgcentrum binnenstappen en vanbinnen zien, is dan al overwonnen.

Eigenlijk is het voor alle generaties belangrijk om de woonzorgcentra goed te kennen. Alleen zo kunnen wij weten hoe we later oud willen worden en begrijpen hoe het leven in een woonzorgcentrum is. Dankzij kunstprojecten als deze kunnen we die ontmoetingen faciliteren."

“ Die eerste drempel van gewoon een woonzorgcentrum binnenstappen en vanbinnen zien, is al overwonnen.”

Labolobo brengt generaties samen

Door samen iets te creëren, geef je een groot cadeau aan de mensen

“ Kevin Deruyver en Giulia Sugranyes
Labolobo vzw

Labolobo stimuleert ontmoetingen tussen jong en oud in allerlei contexten, bijvoorbeeld studenten die dansen met ouderen, of de tuktuk die ouderen tot bij culturele events brengt. “Verschillende generaties samenbrengen doorbreekt sociaal isolement en helpt om vooroordelen over leeftijden de wereld uit te helpen”, zeggen Giulia Sugranyes en Kevin Deruyver van Labolobo. Ze vertellen over de Ma-projecten met scholieren en ouderen in woonzorgcentra.

Giulia: “Ma is een Japans begrip dat de kloof tussen dingen aanduidt. Wij willen die kloof opvullen en mensen verbinden. De rode draad bij onze activiteiten is dat we altijd met een kunstzinnige, creatieve methodiek werken, bijvoorbeeld fotografie, dans, textielwerk, schrijven, animatiefilm, fotografie ... Door samen dingen te maken, creëer je een gezamenlijke emotionele taal. Zo kan een 6-jarige in interactie treden met iemand van 90 die dementie heeft.”

Kevin: “We laten hen iets maken waar ze zelf eigenaar van zijn. In ruil krijgen we blijdschap en gelukkige gezichten.”

Intergenerationeel werken is een bewuste keuze

Giulia: “Er zijn een aantal redenen waarom we intergenerationeel werken. De bevolking vergrijst; we weten dat we ooit oud worden. Maar het idee dat we hebben van ouderdom en van ouderen is negatief en is gericht op aftakeling. Daardoor zie je veel discriminerende situaties in Brussel. We willen

een realistisch imago van ouderen creëren en hen waarderen.”

Kevin: “Het werkt goed als je kinderen en jongeren regelmatig in contact brengt met ouderen in een positief, constructief kader. Ik ben er zeker van dat ze minder bang zullen zijn voor ouder worden en een beter idee hebben van woonzorgcentra. Er is zo veel levenservaring in een woonzorgcentrum waarvan ze kunnen bijleren. De artistieke insteek is interessant om thema’s bespreekbaar te maken in een stad als Brussel waar veel verschillen zijn tussen mensen. Er zit veel waarde in de ontmoetingen.

We proberen de activiteiten ook te integreren in de leerdoelen van het onderwijs, want we willen niet dat leerkrachten het als extra werk zien. Wil je rond wetenschap werken in de les? Dan gaan we eens langs bij Maurice in het woonzorgcentrum die wetenschapper was.”

Giulia: “En ook de ouderen leren eruit. Voor wie stopt met werken, worden de kansen om mee te draaien in de maatschappij veel kleiner. Ouderen geraken vaak vastgeroest omdat ze niet meer worden uitgedaagd door nieuwigheden. Er wordt soms vergeten dat zij nog verwonderd kunnen zijn, nieuwe vriendschappen kunnen opbouwen en nieuwe hobby’s kunnen ontdekken. Met Labolobo kunnen we dat stimuleren.”

Kevin: “Een andere reden waarom we intergeneratieel werken, is omdat eenzaamheid een groot issue is in Brussel. Veel ouderen geven zelf aan dat ze zich eenzaam voelen; soms is er een objectief sociaal isolement. Wij zien ouderen tijdens een project wel eens vaker dan dat ze hun eigen familie zien. Tegelijk wordt ook bij jongeren de eenzaamheid groter.

Bovendien zijn scholen en woonzorgcentra vaak een eilandje in een wijk en weten de burens niet goed wat er gebeurt. Als je bruggen kan slaan, zijn ze minder afgezonderd en wel open naar de wijk toe. Dat is de verbinding die we zoeken.”

Cadeautjes geven

Kevin: “Een van mijn persoonlijke favorieten is het project Maphoto: met een fotograaf en kinderen gaan we naar een woonzorgcentrum waar ze een bekend schilderij mogen uitkiezen en namaken. De kinderen en de bewoners spelen zelf de personages. Dat is een van de projecten waar ik voelde dat het engagement van de kinderen en de ouderen enorm was. Het personeel wordt er ook enthousiast van: op een bepaald moment kreeg ik telefoon van een medewerker van het woonzorgcentrum. Hij stond in een winkel met pruiken en vroeg me welke hij best zou kopen voor de foto-activiteit. Een mooie spontane reactie.”

Giulia: “Voor mij is dans een bijzondere vorm van ontmoeting. Dansers maken fysiek contact, anders

“ Dansers maken fysiek contact, anders dan op een verzorgende manier. Ze kunnen spreken en luisteren door aanrakingen.”

dan op een verzorgende manier. Ze kunnen spreken en luisteren door aanrakingen. Het is een manier om te zeggen: 'Ik zie jou, ik wil bij jou zijn', een affectie die ouderen steeds minder ervaren. Dans vervult de huidhonger die sommige ouderen voelen.

Een voorbeeld is DANCEDANCEDANCE, een samenwerking met dansschool P.A.R.T.S. en Danscentrum Jette waarbij we met dansers samenwerken in woonzorgcentra voor hedendaagse dans. Ik herinner me een vrouw die nauwelijks kon bewegen. Toen we be-

zig waren, leek ze op een bloem die openging dankzij de muziek en de dansers. In een ander woonzorgcentrum zagen we een man huilen van blijdschap en opluchting op het einde. Ik omschrijf het graag als cadeautjes geven: voor die mensen komen de activiteiten binnen als een cadeau.

Kunst is natuurlijk niet het enige middel in de strijd tegen eenzaamheid. Maar kunstenaars kunnen goed out of the box denken en mogelijkheden zien om een match te maken tussen mensen. We zijn geen therapeuten of hulpverleners, maar we maken wel bruggen tussen mensen en instellingen waar we samen een win-win voor iedereen willen creëren. De fierheid dat je samen iets kan maken, is een sterke lijm tussen mensen. Er is minder eenzaamheid, ze leren bij, en doen nieuwe ervaringen op.”

De Overbron: kwaliteit van leven staat voorop

Kunst en cultuur zijn een essentieel onderdeel van het leven, ook in een woonzorgcentrum

“ Bert Anciaux
Directeur De Overbron

In woonzorgcentrum De Overbron in Neder-Over-Heembeek zijn muziek, theater en dans niet meer weg te denken uit het dagelijks leven. “We zien ons huis als woon-leefcentrum”, zegt directeur Bert Anciaux. “De focus ligt op een goed leven, zowel voor bewoners als voor personeel. Cultuur is daar een wezenlijk onderdeel van.”

Bert: “Cultuur en kunst zijn voor mij altijd een perfecte manier geweest om mensen zich te laten ontplooiën. Het is een vorm van zelfexpressie, een middel om mensen vat te laten krijgen op hun omgeving en zichzelf. Bovendien kunnen we via cultuur de muren van ons woonzorgcentrum doorbreken en ontmoeting realiseren met de wijk. Onze activiteiten staan open voor buurtbewoners, verenigingen en scholen.

We zijn met weinig kaderpersoneel en kiezen ervoor om te investeren in personeel dat werkt aan cultuur en ontplooiing, bijvoorbeeld orthopedagogen, een agoog en maatschappelijk werkers. Via Odisee hogeschool ontvangen we stagiairs die mee hun schouders zetten onder de culturele werking. Het is een grote investering qua tijd en financiën, maar een investering die essentieel is.

De eerste keer dat ik een maatschappelijk werker aanwierf, kreeg ik kritiek van het zorgpersoneel: ‘Die kunnen zich bezighouden met de leuke dingen, en wij moeten alle zorg op ons nemen.’ Het vroeg wat tijd, maar nu ziet iedereen de meerwaarde: goede zorg gaat niet alleen om fysieke zorg, maar ook om een mooi leven. Mensen komen naar hier om hun leven verder te zetten.”

Voor elk wat wils

“Er komen regelmatig artiesten over de vloer uit allerlei vakgebieden, bijvoorbeeld acteurs die een voorstelling brengen of muzikanten die samen met

de bewoners muziek maken. We werken samen met Labolobo voor dans, met Klarafestival en Brussels Philharmonic voor muziek en met de Koninklijke Vlaamse Schouwburg voor theater. Zanger Jean Blaute komt bijvoorbeeld vaak langs en maakte met de bewoners het Overbron-lied. We hebben ook een erfgoedwerking met een jaarlijkse tentoonstelling.

Voor optredens bouwden we het Groentheater in de tuin, een grote buitenruimte met een tent van mei tot oktober. Elk jaar organiseren we er het Zomerfestival. Grote kleppers passeerden al de revue, zoals Barbara Dex, Stef Bos, Johan Verminnen, Willem Vermandere, Jo Vally en Lisa del Bo. Bij alle optredens en voorstellingen die we organiseren is de hele buurt welkom. Verenigingen mogen ook gebruikmaken van het Groentheater. We bekijken ook nog de mogelijkheden om een atelier te voorzien voor beeldend kunstenaars, want die kunstvorm willen we nog meer uitwerken.

Het samenspel tussen de muzikanten en het publiek is fantastisch. Ik zie het als mayonaise maken: je blijft mengen tot het plakt. Cultuur brengt het mooie in mensen naar boven. Er zijn mensen met dementie die helemaal opleven. Mensen die heel gesloten zijn, bloeien open als je de juiste muziek brengt. Ook families en vrienden genieten ervan. Natuurlijk zijn er bewoners die niet meedoen met de culturele

activiteiten, die bijvoorbeeld enthousiaster worden van een eetfestijn of een bingonamiddag. Sommigen gaan liever naar een tentoonstelling kijken; anderen gaan graag naar een optreden in intieme kring of een grote voorstelling in de tuin. Dat is voor iedereen anders, en dat mag ook. Daarom willen we een gevarieerd programma van activiteiten aanbieden.

Artiesten kunnen zelf ook groeien van het werken met en voor ouderen. Ik herinner me een voorstelling met acteur Bruno Vanden Broecke in samenwerking met de Koninklijke Vlaamse Schouwburg, bij ons in het Groentheater. Al tijdens de voorstelling kreeg hij zo veel reacties van de bewoners dat het stuk helemaal anders uitdraaide en dat hij volop improviseerde. Nadien vertelde hij me hoeveel hij er zelf van had geleerd. De betrokkenheid van de bewoners is essentieel, ook voor artiesten.”

Visie op zorg en leven

“Artiesten zijn vrij om hun ding te doen. Hoewel het soms moeilijk is, moeten wij leren om de controle te laten gaan. Het enige dat ik hen vraag is om regelmatig samen iets te creëren met de bewoners en om de buurt erbij te betrekken. Bij andere organisaties die aan de slag gaan met kunst merk ik soms dat ze het bekijken als een makkelijke vorm van animatie om de mensen bezig te houden. Zo mag je het zeker

niet zien. Kunst en cultuur moeten deel zijn van een doorleefde visie op wonen, werken en leven in een woonzorgcentrum. Je moet artiesten de ruimte en openheid geven die ze nodig hebben. Het mag geen onderdeel zijn van de decretaal verplichte uren animatie, want dan giet je het in een keurslijf.

Het huidige regeerakkoord en de vorige regering stellen voorop dat woonzorgcentra zich in de toekomst meer moeten richten op zwaar zorgbehoevenden. Maar we moeten woonzorgcentra juist zien als leefcentra. Natuurlijk moeten daar ook zwaar zorgbehoevende mensen terechtkunnen, maar het hoeven niet alleen bedlegerige mensen te zijn. De strijd tegen eenzaamheid is minstens even belangrijk

“ De stap naar een woonzorgcentrum is moeilijk. Net daarom moeten we ervoor zorgen dat ze hun leven verderzetten, en misschien zelfs meer cultuur krijgen dan ooit tevoren.”

als de zware fysieke zorgen. Ik zie mensen openbloeien als ze uit de eenzaamheid worden gehaald. Uiteraard, de stap van de eigen thuis in de stad naar een woonzorgcentrum is voor veel mensen moeilijk. Net daarom moeten we ervoor zorgen dat ze hun leven kunnen verderzetten, en misschien zelfs meer cultuur krijgen dan ooit tevoren.”

“Ik ben zo blij dat ik naar hier ben gekomen”

“

Maria

Bewoner van De Overbron

Maria: “Ik woonde vroeger in een ander woonzorgcentrum, ergens in de rand rond Brussel. Daar gebeurde weinig bijzonders. Ik klaagde niet, zo heb ik geleerd van thuis uit. Maar sinds ik hier woon, ben ik zeer tevreden. Hier is het gezelliger omdat ze van alles organiseren. En ik doe aan alles mee, als ik niet bezet ben. Ik kijk al uit naar het improvisatietoneel op donderdag!

Afgelopen zomer mocht ik op het Zomerfestival de artiesten aankondigen, samen met nog iemand van hier. De liedjes die ik ken, zong ik mee. Hier op mijn kamer bewaar ik de liedteksten en af en toe zing ik ze opnieuw in m'n eentje. Vroeger ging ik soms naar voorstellingen in de Koninklijke Vlaamse Schouwburg met onze burens uit Berlare. Hoe tof is het dat ik dat hier nog kan verderzetten. Er zijn regelmatig uitstappen naar de KVS. Onlangs nog gingen we luisteren naar zangeres Alice Toen. En ook vorig jaar gingen we naar een toneelstuk over ouderenzorg en de woonzorgcentra. Het was goed, maar het had wat beter gekund. Wij weten als geen ander hoe het eraan toe gaat!”

3

Enkele handvaten om kunst binnen te brengen in het woonzorgcentrum

Potentieel waarmaken, stap voor stap: maak ruimte voor kunst in het woonzorgcentrum

Geen enkel woonzorgcentrum is hetzelfde, zo blijkt ook in dit cahier. Elk huis kent haar eigen potentieel. Voor de een zal de verbinding met de buurt evidentier zijn omdat er personeel uit de buurt werkt of er nabij een theaterhuis of een school is, voor de ander is een vernieuwend personeelsbeleid voeren meer vanzelfsprekend, nog elders zijn er gloednieuwe infrastructuur en vrije ruimtes. Ook onvoorspelbare elementen zijn bepalend voor de richting die je uit kan gaan. Tegelijk kennen de zorg- en de kunstensector eigen logica's waar je mee omgaat. We gaan hier graag nog even dieper op in: wat hebben we nodig om meer ruimte te maken voor kunst in woonzorgcentra?

Waarom kunst?

Zowel kunst als cultuur zijn een essentieel onderdeel van de samenleving en dus ook van het leven van ouderen. Kunst en cultuur dragen bij aan een gevoel van zingeving. Voor ouderen die altijd al met kunst bezig waren, is het waardevol om ermee door te gaan. Anderen ontdekken via kunst een nieuwe manier om zichzelf te uiten en te blijven bijdragen, zelfs wanneer hun mogelijkheden minder worden. Er zijn verschillende manieren om actief betrokken te blijven bij het leven. Bijvoorbeeld, je kan niet meer zelf koken, maar je kan je passie en recepten wel doorgeven aan vrijwilligers in het buurtcomité. Zo behoud je toch de verbinding met je passie en met de mensen om je heen.

Kunst biedt een unieke vorm van zelfexpressie, wat erg waardevol kan zijn. Dans vraagt bijvoorbeeld om concentratie, fysieke aanrakingen kunnen genegenheid geven. Door kunst te zien of beleven, word je op andere zaken aangesproken dan wat we verbaal communiceren. Daar zit de essentie van kunst en cultuurbeleving en die essentie verbreedt hoe we het leven beleven.

Leefwerelden kruisen

Waar het moeilijker is om zelf nog buitenshuis te gaan of om dat te organiseren als woonzorgcentrum, brengen kunstenaars de buitenwereld een stukje naar binnen. Ze brengen een nieuwe dynamiek in huis.

“ Via de cultuur kunnen we de muren van ons woonzorgcentrum doorbreken en ontmoeting realiseren met de wijk.” - Bert Anciaux van De Overbron

Als kunstenaar word je dan weer uit je eigen comfort-zone gehaald. Je ziet de kwetsbaarheid die mensen meedragen en de zorgcontext die het leven mee bepaalt. Dat beïnvloedt hoe je kunst maakt en beleeft. Door de interactie ontstaan soms nieuwe creaties samen met ouderen, al hoeft dat niet. Het is de openheid om elkaars leefwereld te leren kennen, die het boeiend maakt. Er ontstaat een gelijkheid onder de mensen, of je nu kunstenaar of bewoner bent.

Op lange termijn krijg je een andere cultuur van leven in huis, waarbij de verhoudingen tussen de mensen, medewerkers, kunstenaars, bezoekers, ... niet alleen bepaald zijn door zorg, maar door meerdere facetten van het leven, op een gelijkwaardige manier.

“ Er zijn hier in ieder geval geen barrières, vooral dankzij Catherine. Hier is er een grote vrijheid, we krijgen eigenlijk carte blanche.” - Nicolas Poels van *Compagnie Ah Mon Amour*

Tijd en ruimte in huis, met steun van de leidinggevende

“ Ik kijk eerst naar de mogelijkheden en dat is in se bij de start: 'no limits' en 'go for it.' Als we moeten bijsturen, dan doen we dat onderweg.” - Tamara Bataire, voormalig directeur van *Clos Bizet*

Niet iedereen houdt van kunst, maar iedereen draagt wel een stukje cultuur met zich mee. Hoe zorg je dat wat er gebeurt in huis, gedragen wordt door het personeel?

De leidinggevende moet mee zijn in het verhaal en zorgen voor gedragenheid in het team. Dat gebeurt door open te staan voor vragen, betrokkenheid te

tonen én tijd te geven. Tijd is een van de meest cruciale ontbrekende elementen. In Clos Bizet speelt Catherine Gouffau in op wat de bewoners aanreiken, waar ze warm van worden. Het zorgpersoneel heeft meestal die tijd of mogelijkheden niet. Maar de directie kijkt wel met de medewerkers hoe ze flexibel kunnen omgaan met hun taken. Waar mogelijk kunnen zorgtaken anders ingevuld worden: er ontstaat hier en daar tijd voor een babbel of om te luisteren of iemand liever zichzelf afdroogt of verzorgt dan dat de medewerker dit voor hen doet. Dat is een aanpak die meer tijd vraagt en waar andere zaken voor wijken. Maar belangrijker nog, er ontstaat een menselijkheid en contact, dat effect heeft op de leefbaarheid voor de bewoners.

Zo krijg je ook begrip onder het personeel voor wat een kunstenaar teweegbrengt en groeit de erkenning van wat tijd en ruimte doen voor de autonomie van de bewoners. Zij kiezen zelf of ze bijdragen in een

kunstproject, welke rol ze opnemen, of ze actief bijdragen, enkel feedback geven of komen kijken. Ze krijgen de regie in handen naar hun eigen kunnen en hun behoeften.

Bovendien kan iemand die specifiek met kunst in het woonzorgcentrum bezig is, en er tijd en ruimte voor heeft, makkelijker een netwerk uitbouwen en andere artiesten aantrekken.

“ Waar ik van hou in deze projecten is dat het gaat over het proces en de interactie tussen mensen. In deze context ontbreekt het altijd aan tijd. En wij kunnen die bieden, een gedemedicaliseerde tijd.” - Catherine Gouffau van Clos Bizet

Verschillende sporen vullen elkaar aan

Het vraagt uiteraard ook tijd om aan nieuwe manieren van werken te wennen. Je kan niet verwachten dat iedereen meteen staat te springen. Door op verschillende sporen in te zetten ontstaat nieuwsgierigheid. Het kan een combinatie zijn van tijdelijke, kortdurende en meer langdurende trajecten, zoals een optreden programmeren of een interactief project. De aanvullende kwaliteit hiervan biedt zowel voor de bewoners als voor medewerkers eigen kansen om kunst te omarmen.

In de aanwerving van personeel voor het woonzorgcentrum kan je ook mensen met andere profielen aantrekken of minder inzetten op kaderpersoneel en meer mensen met een ander, artistiek profiel, zoals bij Ter Ursulinen en bij Clos Bizet gebeurde. De maatregelen van de Vlaamse overheid (2022) voor de uitbreiding van de profielen van reactiveringspersoneel zetten die deur open. Met dat besluit kunnen woonzorgcentra personeel met

andere diploma's aannemen, bijvoorbeeld in de kunsten, filosofie of theologie.

Medewerkers worden ook graag aangesproken op hun verschillende talenten. In Ter Ursulinen worden medewerkers bijvoorbeeld uitgenodigd hun passies mee te brengen, of het nu om een boek, een muziekinstrument of sport gaat.

Een huis in de buurt

De buurt speelt een belangrijke rol: welke organisaties zijn er waarmee je een connectie kan maken? Het is daarbij niet enkel aan het woonzorgcentrum om de hand uit te reiken. Een school kan via een kunstproject intergenerationele verbindingen leggen. Een theatercollectief dat het woonzorgcentrum binnentreedt, verbreekt het eigen eiland. Een buurtwerking heeft misschien baat bij een mobiel koffiesalon, waarbij het de ene keer langs het woonzorgcentrum en de andere keer langs het

marktplein gaat. Zo ontstaan ontmoetingsplekken die mogelijkheden laten groeien. Je kan niet voorspellen wat er gaat gebeuren, maar de openheid toelaten, leert dat er veel ontstaat. Kunstenwerkplaats Pianofabriek ziet het ook als een maatschappelijke rol die ze mee opnemen: hoe kan je je verbinden en wat kan die verbinding opleveren voor de mensen die er wonen? Een buurt maak je samen, het is alleen tot nog toe minder gebruikelijk een woonzorgcentrum mee te nemen in het verhaal.

Transparant communiceren

Vorig jaar was misschien een heel gezond en gelukkig jaar, met weinig verschuivingen, en een kunstenaar in huis die veel kon doen en laten. Dit jaar kan anders zijn. Meer zieken, nieuwe regels, nieuwe medewerkers. Als iedereen het gesprek dan open aangaat over verwachtingen en mogelijkheden, kan veel ontstaan. Tijd en ruimte geven de kans om uit het proces weer nieuwe zaken te laten ontstaan. Het

is steeds boeiend te kijken waar interactie mogelijk is: doordat de artiesten of residenten samen eten met bewoners, door ruimte te voorzien waar passage mogelijk is, ...

Soms ontstaat er wrevel: bewoners zijn niet opgezet met de drukte of hebben geen voeling met wat er gebeurt bijvoorbeeld. Die wrijving kan je ook weer plaats geven samen met de artiesten of medewerkers, en dat levert opnieuw menselijkheid en contact op.

Vertrouwen is een cruciale factor. Kennismakingen, vrijblijvende ontmoetingen, het kunnen ontdekken wie welke interesses heeft als je kunstenaars met ouderen samenbrengt. Voelen of de kunstenaar de kwetsbaarheden begrijpt en de context ziet. Wederzijds vertrouwen bouw je op, dat is er niet meteen. Hier vullen informele en formele ontmoetingen elkaar aan, tussen medewerkers, leidinggevenden, kunstenaars en bewoners.

Kunst is niet gratis

Kunstenaars zijn professionals die al te vaak ingezet worden in een ruilactie. "Jij zoekt plaats, wij zoeken een optreden." Dat gebeurt op verschillende plaatsen. Daarom is het belangrijk steeds middelen te voorzien. Die zoektocht is een opdracht van zowel het woonzorgcentrum als de kunstenaar. Een subsidiedossier opmaken en middelen bijeenbrengen is een gedeelde verantwoordelijkheid. Een kunstenaar is een professional. Ontwikkeling en presentatie maken deel uit van het werk.

Verbinding en verbindingen

In alle betekenissen van het woord is er vooral nood aan verbinding. Die maak je als huis door te investeren in een netwerk en door minder evidente partners toe te laten. Ontmoetingen doen het meest: wat heeft een kunstenaar te brengen, waar is die naar op zoek? En waar zie jij mogelijkheden ontstaan? Begin klein, laat het groeien. Zoals in het voorbeeld van de Pianofabriek, leidde een verblijf tot workshops, en ontdekken kunstenaar en bewoners gaandeweg de waarde van hun ontmoeting. Ook hier is het niet enkel de taak van het huis om uit te reiken. Kunsthogescholen, buurtorganisaties, tussenpersonen uit cultuurhuizen, en woonzorgcentra doen dit samen. Zo ontstaat geen kleine bubbel aan kunstenaars, maar verrijken verschillende invalshoeken (kunst in) de zorg.

Tot slot

Dit cahier toont dat ouderen via kunst aangesproken worden op zaken die niet met zorg of oud worden te maken hebben. Het gaat over verbinding, autonomie en menselijkheid. Daar is zorg voor nodig, dat gaat mooi samen. Om dit mogelijk te maken heb je mensen op de vloer nodig, maar ook een beleid dat boven hokjes uitstijgt en dat samenwerking mogelijk maakt en de gedeelde belangen onderschrijft. Je werkt, zoals Arne Kenis van Ter Ursulinen zei, aan een holistische leefomgeving waar mensen, kunst, vrije tijd, leren, zorg en wonen samengaan.

Verdieping en inspiratie

Ben je op zoek naar meer handvaten of verdere inspiratie over kunst in woonzorgcentra? We helpen je graag op weg.

Dossier 'Tussen kunst, welzijn en zorg'

Demos

Naar aanleiding van het project Art.is.t.Care wil Demos via dit dossier meer zichtbaarheid geven aan waardevolle kunstpraktijken in de zorg, maar ook inspiratie en kaders delen om meer kunstenaars en organisaties uit de welzijnssector in verbinding te brengen. Je vindt er links naar heel wat interessante artikels die je verder aan het denken kunnen zetten.

demos.be/kenniscentrum/dossier/dossier-tussen-kunst-welzijn-en-zorg

Code de déontologie de l'artiste intervenant en milieux d'accueil, d'aide et de soins (2023)

Culture et Démocratie

Culture et Démocratie is een vereniging voor permanente vorming over cultuur en democratie. Deze deontologische code legt de ethische principes vast voor kunstenaars die werkzaam zijn in opvang-, hulp- en zorgomgevingen.

cultureetdemocratie.be

Toolbox for Care

De Ambulanten, een project van MUS-E Belgium

Met De Ambulanten gingen Ann Weckx, Rasa Alksnyte en Justine Maxelon drie jaar aan de slag in Huize Sint-Monika in De Marollen, samen met andere kunstenaars, scholieren en kunststudenten. De nadruk lag op *small gestures of care*: kleine, artistieke interventies tussen de bewoners van het woonzorgcentrum en mensen van buitenaf.

In april 2025 verschijnt hun Toolbox for Care, waarin ze hun ervaringen vertalen naar praktische handvaten voor zorg- en cultuurorganisaties.

Blijf op de hoogte van de Toolbox for Care via mus-e.be/nl/de-ambulanten.

Podcast 'Nooit te oud om een scène te maken'

Lies Vandeburie

Lies Vandeburie deed voor het Koninklijke Conservatorium Antwerpen onderzoek naar theater maken met ouderen in woonzorgcentra. Ze bestudeerde hoe theater hun gevoel van autonomie versterkt en welke invloed dat heeft op de band met het zorgpersoneel. Daarvoor gaf ze 25 theatersessies in 3 Antwerpse woonzorgcentra en interviewde ze daarna de bewoners en het personeel. De interviews kan je beluisteren in de podcast 'Nooit te oud om een scène te maken'. Momenteel werkt Lies verder aan het onderzoek en maakt ze een boekje met drama-oefeningen voor zorgpersoneel dat wil werken met theater, met steun van de Koning Boudewijnstichting.

Scan de QR-code of klik erop om de podcast te beluisteren via Spotify.

Dementia in Cultural Mediation - toolbox en aanbevelingen

Dit project wil het potentieel benutten van culturele en artistieke activiteiten om inclusie te bevorderen van mensen met dementie en om hun levenskwaliteit te verbeteren. Er werden tools en trainingsmateriaal digitaal gepubliceerd waar je zelf mee aan de slag kan gaan.

dementiainculturalmediation.eu/tools/tools-training

Through Art we Care

Julie Rodeyans en Wouter Bouchez

Through Art we Care is een platform dat synergieën zoekt tussen kunst en zorg en het samengaan van beide domeinen wil promoten. Oprichters Julie Rodeyans en Wouter Bouchez werken samen met kunstenaars, organisaties in zorg en welzijn, academici en onderwijs. Ze hebben de nodige expertise in huis om kunst-met-zorgprojecten te initiëren en te begeleiden en om organisaties in contact te brengen met kunstenaars.

throughartwecare.com

Inti vzw: Stil bewogen

De dansers van Inti vzw willen zorgverleners meenemen in de kracht van non-verbale communicatie en beweging. Met 'Stil bewogen' geven ze technieken door aan zorgverleners in woonzorgcentra om contact te maken met bewoners door beweging en non-verbale communicatie.

intivzw.be

Wat gebeurt er als kunst en zorg elkaar vinden? Welke dynamieken ontstaan er op het kruispunt van die twee sectoren? Die vragen lagen aan de basis van het project Art.is.t.Care, dat ontstond in de schoot van de Stuurgroep Woonzorg Brussel. Het idee vormde zich in de coronacrisis: Brusselse woonzorgcentra zaten met leegstand; kunstenaars waren op zoek naar ruimtes om hun praktijk te beoefenen. Art.is.t.Care zag dat de kunst- en de zorgsector elkaar kunnen versterken en verkende de mogelijkheden om bruggen te bouwen tussen die twee werelden.

Kunst blijkt een verrijking te zijn voor de zorgcontext: het is een vorm van zingeving en het biedt een wijze van expressie voor die dingen die we in het dagelijks leven soms moeilijk tot uiting kunnen brengen. Bovendien stelt kunst ons in staat om de muren van het woonzorgcentrum te doorbreken en om verbinding te maken met de buurt en met de samenleving.

Als we kwaliteitsvolle, persoonsgerichte zorg willen bieden, moeten kunst, creatie en verbeelding een vanzelfsprekende plaats krijgen in het woonzorgcentrum en in andere voorzieningen voor mensen met een zorgnood. Met dit cahier laten we zien welke meerwaarde er ontstaat als kunst en zorg elkaar ontmoeten, en tonen we aan de hand van goede voorbeelden uit de praktijk welke mogelijkheden er zijn om kunst een plek te geven in de zorg.

foto cover: ©MUS-E Belgium

**WELZIJN
WONEN
ZORG**

Kenniscentrum WWZ werkt aan de SDG's, de 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties.

